

МАОРИФ ВА РАВАНДИ ГУСТАРИШИ МАЪРИФАТИ ҲУҚУҚӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Мулоҳиза ва бардоштҳои Эмомалӣ Насриддинзода дар ҳошияи Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» аз 28 декабри соли 2023 дар баробари баррасии дигар масъалаҳои ҳаётан муҳим таъкид намуданд, ки «рушди илму маориф калиди пешрафти ҳамаи соҳаҳо ва омили муҳимтарини таъмин намудани ояндаи босуботи давлат ва фардои босаодати ҷомеа ба ҳисоб меравад».

— Дар ҳақиқат маҳз илму маориф аст, ки ҳар фарди миллат ба василаи он дониш меандӯзад, давлату ҷомеа пешрафт менамояд ва дар умум, сатҳи маърифати шаҳрвандон дар ҳамаи самтҳо таъмин мешавад, ки яке аз муҳимтарини онҳо соҳаи ҳуқуқшиносӣ буда, соли чорӣ бо назардошти таҷлили сисолагии Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мубрамияти он боз ҳам меафзояд.

Ба таъкиди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, «Конститутсияи Тоҷикистони соҳибистиклол, ки заминаи эъмори давлати мустақили миллӣ ва пешравии тамоми ҷанбаҳои ҳаёти мардуми мамлакатро фароҳам овардааст, яке аз дастовардҳои муҳимтарини мо мебошад. Амалӣ намудани меъёрҳои Конститутсия ба мо имкон дод, ки пояҳои устувори ҷомеа ва давлатро созмон диҳем, сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллиро таҳким бахшем, рушди устувори иқтисодии ҷумҳуриро таъмин намоем, барои ҳар шаҳрванди мамлакат шароити зиндагии арзанда ва инкишофи озодона муҳайё созем».

Дар иртибот ба ин, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатӣ пешниҳод намуданд, ки «соли 2024 ба ифтихори ин санаи бисёр муҳими таърихӣ «Соли маърифати ҳуқуқӣ» эълон шавад».

Маърифати ҳуқуқӣ шакли бисёрҷанбаи фаъолияте аст, ки дар амалигардонии он низоми маориф нақши асосӣ дорад. Ба ҳайси ҳадафи асосии маърифати ҳуқуқӣ ташаккули асосҳои назариявии шуури ҳуқуқӣ, фарҳанги ҳуқуқӣ, тафаккури ҳуқуқӣ, инчунин густариши ҷаҳонфаҳмии илмӣ ҳуқуқии шаҳрвандон ва дар ҳаёти ҳаррӯза татбиқ намудани талаботи ҳуқуқӣ баромад менамояд. Ба шумули масъалаҳои асосии маърифати ҳуқуқӣ инҳоро метавон мансуб донист:

ба даст овардани донишҳои ҳуқуқии шаҳрвандон оид ба қонунгузорӣ, қонуният, ҳуқуқ ва уҳдадорӣ онҳо;

боз ҳам боло бурдани нақши ҳуқуқ ҳамчун арзиши бебаҳси иҷтимоӣ; эҳтиром ба қонун;

мубориза бо ҳечангароӣ (нигилизми) ҳуқуқӣ;

дар доираи хонандагону донишҷӯён боз ҳам густариш додани тамоюл, нишондод ва одатҳо бо рафтори мутобиқи қонун.

Муносибати гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ ба қонун амалан аз сатҳи донишҳои ҳуқуқӣ ва ҳушмандию огоҳияшон аз муҳтавои қонунгузори амалкунанда вобаста буда, дар амалӣ намудани ин талабот нақши соҳаи маориф хеле назаррас аст.

Дар соҳаи маориф силсилаи қонунҳо, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз қабилӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти олии касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таҳсилоти калонсолон», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таълиму тарбияи томактабӣ» ва ғайра қабул шудаанд, ки унсури таркибии фарҳангу маърифати ҳуқуқӣ ба ҳисоб мераванд.

Дар соҳаи маориф ҳамчунин якчанд консепсия ва барномаҳои давлатӣ амалӣ шуданд. Аз ҷумла, «Консепсияи миллии маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Консепсияи миллии таҳсилоти фарогир барои кӯдакони дорои имконияти маҳдуд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015», «Нақшаи татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф барои солҳои 2004-2009», «Барномаи давлатии сохтмон, таъмир ва навсозии мактабҳои дар хонаҳои хусусӣ, вагонхонаҳо, биноҳои маъмурӣ ҷойгиршуда дар соли 2008-2015», «Барномаи давлатии таъминоти муассисаҳои маориф ва илм бо утоқҳои таълимӣ ва заминаи илмию таҳқиқотӣ», «Барномаи давлатии таҳия ва нашри китобҳои дарсӣ барои солҳои 2007-2010», «Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар солҳои 2008-2015», «Барномаи давлатии компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015», «Барномаи давлатии омӯзиш ва таълими забонҳои русӣ ва англисӣ барои соли 2011-2014», ки дар рушди соҳаи маориф нақши муҳим гузоштанд.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 октябри соли 2005 «Барномаи давлатии рушди соҳаи тарбияи томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010» тасдиқ шуда буд. Амалишавии барнома имкон дод, ки фарогирии кӯдакон дар муассисаҳои томактабӣ сол аз сол зиёд гардад. Барнома мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» ва Нақшаи татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф барои солҳои 2004-2009 таҳия шуда, вазифа ва роҳҳои асосии рушди соҳаи томактабиро муайян намуд.

Зарурати таҳияи ин барнома дар он зоҳир мешавад, ки бояд сифати таълиму тарбия дар муассисаҳои томактабӣ ҳамчун зинаи нахустини таҳсилоти шахрвандон баланд бардошта шуда, ба шароити нави иқтисодию иҷтимоӣ мувофиқ гардид.

Бо мақсади беҳтар намудани фаъолияти муассисаҳои томактабӣ бо ташаббуси Вазорати маориф ва илм ва дастгирии ташкилоти байналмилалӣ дар Алматобудаи ЮНЕСКО мониторинги муассисаҳои томактабии якчанд ноҳияҳо гузаронида шуд. Мақсади асосии омӯзиш аз масъалаҳои зерин иборат буд:

баҳо додан ба вазъи тарбияву таълим дар муассисаҳои томактабӣ;
таҳлили вазъи иҷтимоӣ, моддию техникаи ин муассисаҳо;

муайян намудани проблемаҳои тарбияи томактабӣ ва роҳҳои бартараф намудани онҳо.

Зимни амалӣ намудани ин барнома сатҳи тарбияву таълими кӯдакони синни томактабӣ дар оила ва кӯдакостонҳо, шароити мавҷудаи тарбия ва таълими кӯдакон, манбаъҳои маблағгузорӣ, таъмини кӯдакостонҳо бо кадрҳои ихтисосманд ва маводи методӣ барои тарбия ва инкишофи кӯдак, тамоили робитаи оила ва кӯдакостон дар тарбияи кӯдакон муайян шуданд.

Корҳои таҳқиқотӣ дар шаҳру ноҳияҳо бо усулҳои пурсишнома, мубоҳисаи инфиродӣ, расмгирӣ ва ҷамъ овардани маълумот ҷараён гирифт. Дар доираи ин таҳқиқот 926 нафар (волидайн, мудирон ва мушовирони кӯдакостонҳо, мураббӣён, мутахассисони шуъбаҳои маориф) фаро гирифта шуданд. Натиҷаи омӯзиши масъала нишон дод, ки муассисаҳои томактабӣ кори тарбия ва таълими тарбиягирандагонро дуруст ба роҳ мондаанд. Вале мушкилиҳо ва проблемаҳо низ ошкор шуданд. Аз ҷумла, муайян гардид, ки аз 206 корманди педагогии кӯдакостонҳои ноҳияҳои пилотӣ 30,7% маълумоти миёнаи умумӣ доштаанд.

Аз ин хотир, Барнома бо мақсади ба танзим даровардани низоми тарбияи томактабӣ, беҳтар намудани сифати таълиму тарбия дар ин муассисаҳо қабул ва таҳия гардид. Зимни амалигардонии ин Барнома заминаи ҳукуқии ҳифзи кӯдак мустаҳкам шуда, гунаҳои мазмун, шаклҳо ва усулҳои тарбияи томактабӣ муайян гардиданд, ташҳиси инкишофи кӯдак дар ҷараёни таълим гузаронида шуд, заминаи моддӣ-техникӣ ва таълимию методии муассисаҳои томактабӣ бамаротиб беҳбудӣ ёфт, Стандарти давлатии таълими томактабӣ таҳия шуд.

Дар ин замина мебоҷад ёдовар шуд, ки қабул гардидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таълиму тарбияи томактабӣ» (соли 2013) саривақтӣ буда, ба раванди ташаккули таҳсилоти томактабӣ асос гузошт.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 ноябри соли 2007 «Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015» пазируфта шуд.

Барнома дар асоси Нақшаи ҷорабиниҳо оид ба супоришу дастурҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси машваратӣ бо кормандони соҳаи маориф аз 22 декабри соли 2005, Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2007, Қарори Ҳукумати Тоҷикистон аз 1 ноябри соли 2006 «Дар бораи Консепсияи рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия гардид.

Дар доираи масъалаҳои афзалиятноки нақшаи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2015, навсозии низоми миллии таҳсилоти касбии бисёрзинагӣ, инчунин вусъат бахшидан ба сифати тайёр намудани неруи инсонӣ, қонеъ гардонидани талаботи давлат, шахс ва ҷомеа мақсади асосии Барнома арзёбӣ шуданд.

Зимни амалӣ намудани Барнома иҷрои вазифаҳои зерин ба нақша гирифта шуд:

таъмини дастрас будани таҳсилоти босифат барои ҳамаи табақаҳои аҳоли;

дар асоси демократикунонии минбаъдаи идоракунии маориф тақмил додани заминаҳои меъёрии ҳуқуқии низоми миллии таҳсилоти касбӣ;

тарбияи ватандӯстӣ, худшиносии миллий, сабру таҳаммул, фарҳанги баланд, эътирофи ҳуқуқҳо ва озодии шахс дар ҳома;

рушди афзалиятноки забони давлатӣ;

дар асоси анъанаву арзишҳои ватанӣ ва ба эътибор гирифтани таҷрибаи ҷаҳонии принсипҳои рушди мунтазам, навсозии мазмун ва сохтори таҳсилоти касбӣ;

барқарор, ташкил ва инкишоф додани низоми бисёрзинагии тайёр намудани кадрҳо (бакалавриат-магистратура-докторантура), ки асоси онро низоми кредитии таҳсилот ташкил медиҳад;

баланд бардоштани сифати тайёр намудани кадрҳои баландихтисос ва дар бозори меҳнат рақобатпазир барои ҳамаи соҳаҳои иқтисодии миллий; пайвастан ба фазои ягонаи ҷаҳонии таҳсилоти касбӣ;

ташкил намудани муҳити ягонаи иттилоотии таҳсилоти касбӣ;

тақмил додани корҳои таълимӣ, илмӣ-методии соҳаи таҳсилоти касбӣ;

таҳкими заминаи моддӣ-техникии низоми таҳсилоти касбӣ;

ҳамгирии таҳсилот, илм ва истеҳсолот;

ташкил ва дарёфти механизми нави ҷалб кардани захираҳои иқтисодӣ барои баланд бардоштани сифати таҳсилоти касбӣ;

таъмини тавозуни манфиати давлат, ҷамъият ва шахс дар низоми таҳсилоти бисёрзинагӣ.

Дар натиҷаи татбиқи ин Барнома низоми самараноки идораи соҳаи таҳсилоти касбӣ ба вуҷуд оварда шуд, ки шароит барои татбиқи принсипи таҳсил барои ҳама давоми ҳаёт фароҳам омад, имкони мусоид барои гирифтани таҳсили босифат, дар бозори меҳнат рақобатпазир, ба мақсад ва натиҷаи муайян нигаронида ташкил шуд, дастрасӣ ва пайдарпайии ҳамаи зинаҳои таҳсилот таъмин гардид.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 августи соли 2008 «Барномаи давлатии сохтмон, таъмиру азнавсозии мактабҳо барои солҳои 2008-2015», ки дар ҳонаҳои шахсӣ, вагонхонаҳо, биноҳои маъмурию ҷойҳои ҷамъиятӣ ҷойгир мебошанд, тасдиқ ва бомаром татбиқ шуд. Ин Барнома дар асоси Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 5 феввали соли 2008 «Дар бораи натиҷаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2007 ва вазифаҳо барои соли 2008» таҳия гардид. Барнома бо мақсади мустаҳкам намудани заминаи моддию техникии муассисаҳои таълимӣ, мукамалгардонии инфрасохтори системаи маориф ва ба талаботу меъёрҳои мавҷуда мувофиқ гардонидани биноҳои таълимӣ ва дигар иншооти соҳаи маориф қабул шуд.

Бо Қарори Ҳукумати Тоҷикистон аз 29 апрели соли 2009 «Барномаи давлатии рушди маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2015» тасдиқ шуд. Барнома дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то

соли 2015», ки бо Қарори Ҳукумат 3 апрели соли 2007 тасдиқ шудааст, таҳия гардид. Таъмини шароит барои қонсгардонии эҳтиёҷоти шахрвандон, ҷомеа ва бозори меҳнат ба таҳсилоти босифат бо роҳи таъсиси механизмҳои нави институтсионалии танзим дар соҳаи маориф мақсади Барнома ро ташкил медиҳанд.

Дар натиҷаи татбиқи Барнома низоми самарабахши идоракунӣ дар соҳаи маориф таъсис дода шуда, барои гирифтани таҳсилоти босифат ва рақобатпазир шароит фароҳам оварда, гузариш ба модели бисёрзинавии тайёр намудани мутахассисон: бакалавриат, магистратура ва докторантура таъмин, низоми мониторинг ва ояндабинии рушди соҳаи маориф, инчунин низоми миллии арзёбии сифати таҳсил таъсис дода шуд, фаъолияти илмӣ ва инноватсионӣ дар соҳаи маориф суръат ёфт.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 октябри соли 2010 «Барномаи давлатии тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ барои солҳои 2011-2016» тасдиқ шуд. Ин Барнома вобаста ба гузариш ба низоми нави таҳсилоти миёнаи умумӣ бо мақсади таъмини муассисаҳои таълимӣ бо кадрҳои баландхаттисоси омӯзгорӣ, мустақкам гардидани заминаи моддию техникаи муассисаҳои таҳсилоти умумӣ, муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ таҳия гардида, ба ҳавасмандгардонии моддию маънавии омӯзгорон мусоидат намуд. Барнома дар доираи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Консепсияи миллии маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Барномаи давлатии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2015 ва Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22 апрели соли 2010 таҳия шудааст.

Яке аз тадбирҳои асосии ин барнома – таъмини муассисаҳои таълимӣ бо омӯзгорон, ҳозиршавии мутахассисони ҷавон ба ҷойи кор, зиёд намудани маоши омӯзгорон, компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ маҳсуб мешуд.

Дар доираи Нақшаи татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф барои солҳои 2004-2009, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2004 тасдиқ шудааст, нақша ва мазмуни барномаҳои таълимӣ ба талаботи замон мувофиқ гардонидани шуда, дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгории мамлакат ва хориҷа тайёр намудани мутахассисон аз рӯйи ихтисосҳои психология, логопедия, сурдопедагогика ба роҳ монда шуд.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 4 октябри соли 2011 «Барномаи давлатии рушди соҳаи тарбияи томактабӣ барои солҳои 2012-2016» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шуд.

Бо мақсади барқарор ва баргардонидани муассисаҳои томактабӣ ва рушди минбаъдаи онҳо бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри соли 2005 «Барномаи давлатии рушди соҳаи томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010» тасдиқ шуд. Амалӣ намудани Барнома имконият дод, ки назорату роҳбарӣ ба фаъолияти муассисаҳои томактабӣ ва ҳамзамон расонидани ёрии методӣ ба мудирон, мураббияҳои боғчаҳои бачагон ва мутахассисони шӯбаҳои маорифи шаҳро ноҳияҳо оид ба ин муассисаҳо аз тарафи қормандони Вазорати маориф ва

илм беҳтар гардад. Чихати ҳалли мушкилоти боқимонда Барномаи давлатии рушди соҳаи тарбияи томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2016 мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» таҳия шуд. Зарурати таҳияи Барнома аз он иборат буд, ки бояд сифати таълиму тарбия дар муассисаҳои томактабӣ ҳамчун зинаи нахустини таҳсилоти шаҳрвандон баланд бардошта, ба шароити нави иқтисодию иҷтимоӣ мувофиқ гардонида шавад.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2012 «Барномаи давлатии ислоҳот ва рушди соҳаи таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020» тасдиқ шуд. Зарурати қабули Барнома бо он муайян мешавад, ки дар марҳилаи муосири тараққиёти Тоҷикистон салоҳиятнокии касбии аҳоли яке аз шартҳои муҳимтарини рушди устувори ҷомеа ва таъмини рақобатпазирии иқтисоди миллӣ мебошад, зеро пешрафти иқтисод аз мутахассисони лаёқатманд вобастагии қавӣ дорад. Таъмини соҳаҳои гуногуни мамлакат бо коргарони соҳибхтисос ва мутахассисони сатҳи миёнаи ҷавобгӯии талаботи бозори меҳнат бар дӯши зинаи таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ буда, маҳз ҳамин зинаҳои таҳсилоти касбӣ метавонанд дар рушди ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва маданияту фарҳангии мамлакат саҳми босазо гузоранд.

Барнома тибқи дастури Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки дар Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 24 апрели соли 2011 баён намуда буданд, таҳия шудааст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 24 апрели соли 2011 таъкид намуданд, ки «таҳсилоти ибтидоии касбӣ низ яке аз зинаҳои муҳими соҳаи маорифи мамлакат буда, иқтисоди миллиро бо мутахассисони соҳибкасб таъмин менамояд ва дар рушди ҳаёти иқтисодиву иҷтимоӣ ва фарҳангии мамлакат саҳми босазо мегузорад».

Баланд бардоштани сифат, дастрасӣ ва самарабахшии таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ, хусусияти мутгасилӣ ва навоваронаи он боиси афзоиши фаъолияти иҷтимоию касбии ҷавонон ва фаъолнокии онҳо гардида, ҷалби онҳо ба шаклҳои гуногуни омодагии касбӣ низомии таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбиро ба болоравии иқтисодиёти мамлакат ва таъмини некуаҳволии шаҳрвандони он мусоидат менамояд. Амалишавии Барнома ба рушди ин зинаҳои таҳсилот мусоидат намуда, мутахассисони хатмкардаи ин зинаҳо дар рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ саҳми назаррас гузошт.

Ислоҳоти таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ дар асоси афзалияти Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, Барномаи давлатии рушди маориф барои солҳои 2008-2015, Барномаи давлатии рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2015, баланд бардоштани иқтисодии захираҳои инсонӣ, қонеъ намудани талаботи шахс ва ҷомеа ба ҳадамоти соҳаи маориф, тайёр намудани кадрҳои коргарӣ тибқи талаботи иқтисоди миллии мамлакат амалӣ гардид.

Тибқи Барнома навсозии самтҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ ва тайёр намудани кадрҳо мувофиқи стандартҳои байналмилалӣ таҳсил,

баланд бардоштани сифати тайёр намудани кадрҳои баландихтисос ва рақобатпазир барои ҳамаи соҳаҳои хоҷагии халқ, таъсиси низоми миллии арзёбии сифати таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ дар назар дошта шуда буд.

Барномаи давлатии ислоҳот ва рушди соҳаи таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020 дар ду марҳила амалӣ гардид:

марҳилаи 1: солҳои 2012-2016;

марҳилаи 2: солҳои 2017-2020.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2012 «Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020» тасдиқ шуда буд. Дар он, аз ҷумла гуфта мешавад, ки маориф дар ҳаёти имрӯза ба захираи муҳимтарини рушди иқтисодию иҷтимоии кишварҳо, баланд бардоштани некуаҳволӣ ва рушду такомули инфиродии шаҳрвандон мубаддал мегардад.

Мақсади асосии Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон фароҳам овардани шароит барои таъмини хизматрасонии амалию самарабахши маориф ва дастрас будани таҳсилоти дахлдори босифат барои ҳама мебошад. Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 ба ҳалли вазифаҳои зерин равона шуда буд:

таъмини некуаҳволии шаҳрвандон ва суботи иҷтимоӣ дар ҷомеа;

бунёди заминаи кадрӣ рушди иқтисодӣ дар соҳаҳои афзалиятнок, рушди истехсоли технологӣ ва ҷалби сармояи хориҷӣ ба иқтисодиёти мамлакат.

Навсозии таҳсил яке аз ҳадафҳои Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 маҳсуб меёфт. Навсозии таҳсил барои ташаққули инкишофи арзишҳои нави фарҳанги ҳуқуқӣ аҳамияти аввалиндараҷа дорад. Аз ҷумла, тибқи Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 тағйир додани мазмуни таҳсил дар самтҳои зерин пешбинӣ мегардид:

таҳия ва ҷорӣ намудани барномаҳои нави замонавӣ бо мақсади таъмини инкишофи кӯдакон, оморасозии ҷисмонӣ руҳии кӯдакон ба фаъолияти мунтазами маърифатӣ;

навсозии мазмуни таҳсилоти умумӣ дар асоси гузариш аз модели донишандӯзӣ ба модели салоҳиятнокӣ таълим;

ташаққули ҷаҳонбинӣ ба фаҳмишҳои замонавӣ илмӣ, моҳиятан демократӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ асосёфта;

асосҳои рафтори хушахлоқона;

аз худ намудани малакаи ҳаётан муҳиму тарзи ҳаёти солим ва ташаққули дониши рафтор дар ҳолатҳои фавқулода;

оморасозӣ ба фаъолияти касбӣ;

навсозии таҳсилоти иловагӣ, бо назардошти вусъат бахшидани фаҳмишу тасаввуроти кӯдакон дар хусуси муҳити атроф, воридавии онҳо ба дунёи касбӣ чӣхати доништа интиҳоб намудани онҳо;

навсозии таҳсилоти махсус дар муносибати байниидоравӣ нисбат ба таҳсилот, офиятбахшӣ ва ба ҷомеа ҷалб намудани кӯдакони дорои эҳтиёҷоти махсус, мусоидат барои зоҳир намудани ташаббуси ҳартарафа, дастгирии тақомули шахсият, фароҳам овардани шароити зарурӣ барои фаъол сохтани мавқеи оила дар иҷтимоикунонии кӯдак, амалӣ намудани захираҳои дохилии худи кӯдак ва аъзои оилаи он;

навсозии мазмуни таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ ва ба талаботи бозорҳои дохилии меҳнат, дархости оила ва мувофиқшавии бомуваффақият дар бозорҳои хориҷии меҳнат равона сохтани он;

навсозии мазмуни таҳсилоти олии касбӣ мутобиқи талаботи иқтисодиёт ва вазифаҳои ташаккули элитаи зеҳнии мамлакат.

«Барномаи давлатии дарёфт ва рушди истеъдодҳо барои солҳои 2015-2020», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 июни соли 2014 тасдиқ шуда буд, мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи дурномаҳои давлатӣ, консепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои иникшофи иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Стратегияи рушди соҳаи маориф Тоҷикистон то соли 2020, дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҳия шудааст. Барнома афзалият ва самтҳои асосии сиёсати давлатиро дар соҳаи маориф дар самти дарёфт ва рушди истеъдодҳо муайян намуда, бо мақсади муҳайё намудани шароити зарурӣ барои таълими истеъдодҳо амалӣ гардид.

Зарурати таҳияи Барномаи вобаста ба пешрафти ҷомеа ва ҷаҳони муосир ба миён омада буд. Аз ҷумла, иқтисодиёти муосир ҳар чӣ бештар ба мутахассисоне, ки дониши амиқ ва қобилияти навоарӣ доранд, эҳтиёҷ дорад. Аз ин сабаб, яке аз вазифаҳои афзалиятноки давлат дар соҳаи маориф таъсиси низоми муассири таҳсилот, муҳайё намудани шароит барои таълиму тарбия, дарёфт, дастгирӣ ва рушди хонандагони болаёқат, фарогирии онҳо бо таҳсилоти миёна ва олии касбӣ аз тариқи грантҳо ва бурсияҳо мебошад.

Дар шароити рушди босуботи ҳамкориҳои байналмилалӣ ва ҳамгирии Тоҷикистон бо ҷомеаи ҷаҳонӣ талабот ба мутахассисоне, ки забонҳои русӣ ва англисиро хуб медонанд ва омодаанд, ки аз ин забонҳо дар шароити муоширати ҳаррӯза ва касбӣ самаранок истифода баранд, меафзояд. Бинобар ин, андешидани тадбирҳои самарабахш барои тақмили рушди минбаъдаи шакли усулҳои таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ ҳамчун воситаи муҳими муоширати байналмилалӣ ва байни миллатҳо зарур аст. Тадбирҳои мақсадноки андешаи метавонанд доираи имконоти истифодаи амалӣ ва таҳияи методикаи муосири таълим, таҳия ва тақмил додани маводи таълим, аз ҷумла мултимедиа, инчунин усулҳои худтаълимгирӣ ва худомӯзии фардиро тавсеа намоянд.

Донишдони забонҳои русӣ ва англисӣ ҳамчунин роҳи шиносӣ бо арзишҳои маърифати ҳуқуқии ҷаҳонӣ маҳсуб мешавад. Донишомӯзӣ дар соҳаи маърифати ҳуқуқии ҷаҳонӣ дар шароити густариши робитаҳои фарҳангӣ аҳамияти муҳим дорад.

Бо ин мақсад давоми солҳои 2004-2014 Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 декабри соли 2003 «Дар бораи тасдиқи Барномаи давлатии

такмил ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар муассисаҳои таълимии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2004-2014» бомуваффақият татбиқ гардид. Ҷамчунин «Барномаи давлатии такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020» бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 июли соли 2014 тасдиқ шуд. Дар он масъалаи рушди забони тоҷикӣ ҳамчун забони давлатӣ ва забони русӣ ҳамчун забони муоширати байни миллатҳо яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи забон эътироф мешавад.

Тибқи барнома, муоширати байнифарҳангӣ робитаи инсонҳое аст, ки бо забонҳои гуногун ҳарф мезананд. Ҳар як забон, аз ҷумла русӣ ва англисӣ ифодагари фарҳанги воқеии ҷомеа ба шумор меравад, ки дар он ё ин забон арзи ҳастӣ дорад ва ба фарҳанги он хизмат менамояд. Тавассути аз худ намудани забонҳои русӣ ва англисӣ инсон ҳамзамон бо фарҳанги миллии дигаре низ ошно мегардад, дунёи ботиниашро аз ҷаҳони маънавие, ки дар он забон нуҳуфтааст, ғаний месозад. Масъалаи омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ бо масъалаи омӯхтани таърихи мамлакат, фарҳанг ва ҳаёти халқ вобаста мебошад.

Барнома чораҳои мушаххаси татбиқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонро аз 4 апрели соли 2003 «Дар бораи такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» пешбинӣ менамуд.

Бо назардошти он ки табиати маърифати ҳуқуқӣ мутаҳаррику тағйирёбанда буда, вижагиҳои диалектикӣ дорад, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон раванди инкишофи ин падидаи ҳуқуқии ҷомеаро ба инобат гирифта, доир ба таҳияву пазирии концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳо дар соҳаи маориф иқдому ибтикороти муҳим амалӣ менамоянд.

Омӯзишу таҳлил нишон медиҳад, ки амалӣ шудани барномаҳои болозикр ҷиҳати таъмини ҳуқуқии рушди босуботи самти маориф ва густариши маърифати ҳуқуқӣ мусоидати назаррас намуданд. Ҷамзамон солҳои охир бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷанд концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳо дар соҳаи маорифи мамлакат қабул шуданд, ки амалӣ гардида истодаанд, аз ҷумла — Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Концепсияи гузариш ба таҳсилоти рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2042», аз 31 августи соли 2022, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Концепсияи таҳсилоти муттасил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2017-2023, аз 25 январи соли 2017, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаҳои илм, технология ва инноватсия барои давраи то соли 2030», аз 30 июни соли 2021, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», аз 29 сентябри соли 2020, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Стратегияи

рушди устувори ғизои мактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2027», аз 29 сентябри соли 2017, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи давлатии рушди илмию инноватсионӣ дар ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2023-2027» аз 31 августи соли 2023, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи миёнамуҳлати тайёр кардани кадрҳои касбии таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ барои солҳои 2023-2027», аз 31 августи соли 2023, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи давлатии рушди муассисаҳои соҳаи маорифи вилояти Хатлон барои солҳои 2022-2027», аз 31 октябри соли 2022, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи рушди муассисаҳои томактабӣ ва таҳсилоти умумии хусусӣ барои солҳои 2022-2027», аз 30 сентябри соли 2022, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи давлатии рушди ғизои мактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2027», аз 27 апрели соли 2022, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи давлатии тайёр кардани кадрҳои сатҳи баланди илмӣ барои солҳои 2021-2030», аз 30 июни соли 2021, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи мақсаднокӣ давлатии рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ барои солҳои 2021-2025», аз 30 апрели соли 2021, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи давлатии дарёфт ва рушди истеъдодҳо барои солҳои 2021-2025», аз 3 апрели соли 2021, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи таъмин намудани муассисаҳои таълимӣ бо кабинетҳои фанӣ ва озмоишгоҳҳои мучаҳҳази таълимӣ барои солҳои 2021-2025, аз 3 апрели соли 2021, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, аз 30 августи соли 2019.

Ҳоло ин санадҳои муҳимми давлатӣ дар соҳаи маориф бомаром амалӣ гардида, дар самти рушди маориф ва густариши маърифати ҳуқуқии хонандагону донишҷӯён, омӯзгорон ва кулли кормандони соҳа нақши назаррас мегузоранд.

Дар радифи ҳуҷҷатҳои гуфташуда ба таври алоҳида қабули санади муҳимми тақдирсоз- Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030-ро махсус гуфтан бамаврид аст, чунки он рушди ҳамаи соҳаҳои хоҷагии халқи мамлакатро муқаррар менамояд.

Лозим ба ёдоварӣ аст, ки сарчашмаи дигари инкишофи маърифати ҳуқуқӣ дар роҳи ба камолоти маърифати ҳуқуқӣ расонидани шаҳрвандон ин омӯзиши арзишҳо ва донишҳои ҳуқуқие мебошад, ки давоми садаҳои сипаригашта аз сӯйи мутафаккирони бузурги гузаштаи халқи тоҷик, баргузида шудаанд. Аз ҷумла, «Тибби рӯҳонӣ»-и Закариёи Розӣ, «Ҷовидон Хирад»-и Ибни Мискавайх, «Шоҳнома»-и Абулқосими Фирдавсӣ, «Тадбири манзил»-и Абуалӣ ибни Сино, «Сиёсатнома»-и Низомулмулк, «Қобуснома»-и Унсурулмаолии Кайковус, «Саодатнома»-и Носири Хусрав, «Гулистон» ва «Бӯстон»-и Саъдии Шерозӣ, «Ахлоқи Носирӣ»-и Насируддини Тӯсӣ, «Баҳористон»-и Абдураҳмони Ҷомӣ, «Футувватномаи султонӣ»-и Ҳусайн

Воизи Кошифӣ, «Наводир-ул-вақоеъ»-и Аҳмади Дониш ва амсоли инҳо дар ташаккулу пешрафти шаклҳои гуногуни шуури ҷамъиятӣ (зебоипарастӣ, ахлоқӣ, сиёсӣ) хусусияти бунёди дошта, метавонанд яке аз омилҳои густариши маърифати ҳуқуқӣ бошанд.

Дар ин росто, ҷунонки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ибраз менамоянд, «мардуми соҳибфарҳанг ва адабпарвари мо аз қадим ба осори бадеӣ ва шахсиятҳои фарзонаи илму адаб меҳру муҳаббати хоса изҳор менамояд».

**Эмомалӣ Насриддинзода,
Ёрдамчии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа**